

Elżbieta Gołabek

Wizyta studyjna do Niemiec**23 – 29 czerwca 2013 r.****Z wizytą studyjną ewaluatorów w Saksonii i Saksonii - Anhalt**

Wizyta w Saksonii i Saksonii-Anhalt okazała się dla mnie źródłem rozległej wiedzy na temat procesu ewaluacji i jej uwarunkowań (w kompleksie z wynikami badań nad wykorzystaniem w praktyce jej wyników oraz procesem doskonalenia kadr zarządzających, także odpowiedzialnych za jej efektywne wykorzystanie). Profesor Hartmut Wenzel wraz z przedstawicielami projektu w Polsce wyśmienicie zadbał o efektywność spotkań i realizację celów wizyty studyjnej w Lipsku i Halle, spośród których pierwszym było poznanie nadzoru szkolnego oraz systemu edukacji w Saksonii i Saksonii – Anhalt w Niemczech. Pierwsze trzy dni spędzone w Lipsku dostarczyły wiedzy na temat systemu edukacji w Saksonii i systemu kształcenia nauczycieli.

Na Uniwersytecie w Lipsku

Poniedziałek upłynął w gronie zespołu badawczego na Uniwersytecie w Lipsku, który zajmuje się badaniem systemu szkolnego Saksonii i tym, jak oddziałuje inspekcja szkolna. Przedstawiciele tego zespołu podzielili się informacjami na temat, jak funkcjonuje system edukacji, w tym system kształcenia nauczycieli w Saksonii.

Na pierwszym wykładzie wzbogaciliśmy swoją wiedzę na temat saksońskiego systemu edukacji. Już na wstępie prezentacji dowiedzieliśmy się, że obecny system edukacji Saksonii powstały w latach 1990-1991 posiada trzy instrumenty zarządzania, tj.: centralne plany szkolne, centralnie prowadzone egzaminy, ewaluację zewnętrzną wszystkich szkół. Saksońskie Ministerstwo Kultury działa przy pomocy wielu instytucji podrzędnych, jak np. Saksońska Agencja Edukacji (SBA) oraz Saksoński Instytut Oświatowy (Sächsisches Bildungs Institut - w skrócie SBI). System edukacji pomyślano w odniesieniu do około 2300 szkół (stan w 1995 roku). Malejąca liczba uczniów z 40000 do 28000 stała się przyczynkiem do zmniejszenia liczby szkół do około 1500, a co za tym idzie – wprowadzenia licznych zmian w organizacji szkół i nadzoru.

U podstaw edukacji jest czteroletnia szkoła podstawowa. Po niej uczniowie otrzymują zalecenie wobec dalszej drogi kształcenia. Mogą kontynuować naukę w ośmioletnim gimnazjum umożliwiającym przystąpienie do matury albo w pięcioletniej lub sześcioletniej szkole średniej (HA lub RA), na bazie których będzie możliwe kształcenie w szkołach zawodowych (2-3 letniej specjalistycznej szkole zawodowej - BFS, w dwuletniej szkole wyższej specjalistycznej -FOS, w trzyletnim zawodowym gimnazjum, w trzy lub trzy i półrocznej szkole zawodowej kształcącej na bazie szkoły i zakładu). Po specjalistycznej szkole zawodowej także jest szansa na kontynuację nauki jednorocznej w wyższej szkole specjalistycznej. Przepustką do edukacji uniwersyteckiej jest matura ogólna po ośmioletnim lub trzyletnim gimnazjum zawodowym. Równolegle funkcjonuje sieć szkół wspierających (specjalnych).

W Saksonii –podzielili się wiedzą pracownicy Uniwersytetu - od około 15 lat nie zatrudnia się nowych nauczycieli, a średnia wieku nauczycieli to około 50 lat. Dlatego też mocno zredukowano ich edukację. Kształcenie nauczycieli odbywa się w ramach studiów, praktyk i służby przygotowawczej w szkole. Ramy prawne kształcenia nauczycieli określa zarządzenie Ministra Kultury z 1997 roku. Zgodnie z tym rozporządzeniem nauczyciele szkół podstawowych są przygotowani do nauczania czterech przedmiotów, zaś szkół średnich – do dwóch lub trzech. Studia oparte są na trzech filarach, przygotowywaniu przedmiotowym merytorycznym i dydaktycznym oraz przygotowaniu praktycznym. Finałem studiów jest napisanie pracy i zdanie egzaminu państwowego. Nauczyciele szkół podstawowych i średnich odbywają krótsze studia oraz także są gorzej opłacani. Po okresie stażu są zobligowani do zdania egzaminu przed Saksońską Agencją Edukacji.

Na Uniwersytecie w Lipsku również poznaliśmy, jak od strony naukowej spostrzegane jest funkcjonowanie ewaluacji w Saksonii. Badaniem jakościowym (dyskusja ze szkołą, wywiady z dyrektorem szkoły, z osobą prowadzącą ewaluację oraz analiza dokumentacji) objęto 30 szkół. W trakcie tego procesu okazało się, że zachodzi potrzeba modyfikacji problemu badawczego określonego przez zleceniodawcę (Ministerstwo) oraz celów. Wnioski zredagowane w wyniku badania dotyczyły różnych aspektów percepcji wyników ewaluacji zewnętrznych, np. ich wykorzystania, utożsamiania się z nimi, stosunku wobec czynności wyznaczania celów szkoły, jakości, przyjmowania postaw współodpowiedzialności lub braku akceptacji wynikającego z sądu, że coś jest narzucane z zewnątrz. Już w pierwszym kontakcie dowiedzieliśmy się, że o tym, kto otrzymuje wyniki ewaluacji, decyduje dyrektor szkoły. Na podstawie pierwszych prezentacji pracowników uniwersytetu rozdziły się w naszych umysłach potrzeby dzielenia się tym, co wspólne i co różni nasze systemy ewaluacji.

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP III

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o. w ramach

III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

W Saksońskim Instytucie Edukacji w Radebeul -SBI

W trakcie wizyty odbyliśmy również wycieczkę do instytucji w Radebeul odpowiedzialnej za ewaluację zewnętrzną, gdzie dowiedzieliśmy się o zadaniach poszczególnych instytucji oświatowych w Saksonii oraz zadaniach i problemach związanych z ewaluacją. Między innymi poznaliśmy proces rekrutowania ewaluatorów oraz ich szkolenia, jak też proces organizacji ewaluacji. Rekrutację ewaluatorów prowadzi Agencja Edukacji. Zdarza się, że kandydat na ewaluatora czeka 1-2 lata, zanim rozpocznie przygotowanie teoretyczne i praktyczne. Szkolenie ewaluatorów to sześć dwudniowych spotkań oraz obserwacje ewaluacji w praktyce. W agencji zatrudniani są ewaluatorzy pełno i niepełnoetatowi. Ewaluację prowadzi się w trzyosobowych zespołach, w których jest zawsze jeden ewaluator pełnoetatowy. Ewaluacje odbywają się w stałe dni – wtorek, środa, czwartek. Wszystkie zespoły ewaluatorów pracują jednolicie. Szkoły znają zakres ewaluacji. Terminy ewaluacji ustala się w czasie wakacji na rok szkolny. Około 2 tygodnie przed ewaluacją odbywają się rozmowy przygotowawcze, spotkania z uczniami i nauczycielami, zapoznanie z programem kształcenia, rozdanie ankiet dla rodziców. Ewaluacja trwa 3 dni. W trakcie ewaluacji przeprowadza się ankietowanie uczniów, wywiad z rodzicami i uczniami (szkoła ustala uczniów i rodziców uczestniczących w wywiadach) oraz nauczycielami wskazanymi przez ewaluatorów. W ramach ewaluacji odbywa się spacer po szkole, rozmowy z nauczycielami, rodzicami i uczniami nie podlegające ocenie oraz 30 obserwacji lekcji. Ocenie podlegają obserwacje lekcji i wywiad z dyrektorem. Szkoły spostrzegają ewaluację jako usługę. W wyniku ewaluacji nie odczuwają zagrożeń ani presji, gdyż przesyłany szkole po 8-10 tygodniach od ewaluacji raport nie jest publikowany (jest własnością szkoły), również nie jest wykorzystywany do tworzenia rankingów, a na jego podstawie nie zwalnia się ani nie podejmuje żadnych konsekwencji wobec szkoły. Wartą podkreślenia zasadą obowiązującą w procesie ewaluacji w saksońskich szkołach jest to, że wszystkie kwestionariusze badań oraz oceny jakości poziomów w raporcie są skonstruowane jednolicie. Są to:

1-1,79: niskie oznaczone jako - - ,

1,8-2,59: echniskie jako - ,

2,6-3,39: mittel jako 0 ,

3,4 – 4,19: eher hoch jako + ,

4,20-5,0: hoch jako + + .

Poziomom przypisane są kolory (czerwony, pomarańczowy, żółty, zielony jasny, zielony ciemny), stąd raport jest w kolorach adekwatnych do znaków drogowych.

Również w tym dniu poznaliśmy ewaluację zewnętrzną w opinii szkoły wspierającej .

W SBA- Saksońskiej Agencji Edukacyjnej

Środa to był dzień wizyty w Saksońskiej Agencji Edukacyjnej (SBA), gdzie poznaliśmy kolejnego partnera w systemie edukacji i jego doświadczenia. SBA współpracuje z zespołem dotyczącym ewaluacji zewnętrznej i szkołami. Można powiedzieć, że towarzyszy szkołom w drodze wykorzystywania wyników raportu do podwyższania ich jakości w przeciągu dwóch lat, w czasie których szkoła pod opieką referenta i/lub moderatora:

- samodzielnie zapoznaje się z wynikami raportu i analizuje go,
- określa najważniejsze obszary problemowe, nad którymi chce pracować,
- wyznacza konkretne cele do realizacji,
- opracowuje metody osiągnięcia tych celów,
- sprawdza, czy cele zostały osiągnięte.
-

W szkole wspierającej (specjalnej)

Także w tym samym dniu złożyliśmy wizytę w szkole wspierającej, gdzie dyrektor i nauczyciele podzielili się opiniami z ewaluacji zewnętrznej. Oprócz opowieści na temat procedury ewaluacji w odwiedzanej szkole, nasze zaniepokojenie wzbudziło to, jak szkoła wykorzystwała raport z ewaluacji. W odpowiedzi uzyskaliśmy informację, że na obecnym etapie pracy ustalono obszary problemowe, utworzono grupę 8-10 nauczycieli oraz określono cele, jakie szkoła ma realizować z pomocą moderatora. Dyrektor i nauczyciele odwiedzanej szkoły stwierdzili, że ewaluacja inspirowała ich do stawiania pytań o obiektywność wyników oraz zmusza ich do wyznaczania celów. Dzieliли się odczuciami na temat emocji, jakie towarzyszyły im podczas procesu ewaluacji i obserwowanych lekcji.

W Instytucie ds. Jakości Szkół i Edukacji Nauczycieli w Saksonii- Anhalt

Po trzech dniach wizyt w instytucjach Saksonii przeprowadziliśmy się do sąsiedniego landu-Saksonii-Anhalt, gdzie również mieliśmy okazję zapoznać się z instytucją biorącą udział w ewaluacji - Instytutem ds. Jakości Szkół i Edukacji Nauczycieli kraju Saksonia- Anhalt z siedzibą w Halle. Dowiedzieliśmy się, jak zorganizowana jest tamże ewaluacja i jakie są doświadczenia w jej zakresie.

Instytut, w skrócie LISA, który zdaniem wielu ma dużą swobodę działania, odpowiada za przeprowadzanie ewaluacji w 6 obszarach, opracowywanie narzędzi ewaluacyjnych, ankiet, badanie osiągnięć szkół, dokonywanie przekrojowych ocen szkół, oraz wspieranie szkół podczas ewaluacji wewnętrznych. Zadania te realizuje przy pomocy referentów oraz specjalnie przeszkolonych dyrektorów szkół pracujących w instytucie. Łącznie 20 opiekunów (referentów) w Halle i Magdeburgu oraz 8 pracowników administracyjnych obsługuje 396 szkół. Ewaluacja w Saksonii –Anhalt prowadzona jest od 2004 roku. W bieżącym roku zakończyła się pierwsza tura projektu. Odwiedziny w szkole w trakcie ewaluacji trwają od 3 do 5 dni. Raport jest przekazywany szkole po dwóch tygodniach. Szkoła ma kolejne 2 tygodnie na ustosunkowanie się do raportu, a po tym ewaluatorzy - kolejne 2 tygodnie na wniesienie korekt. Od niedawna po kilku miesiącach pracownicy nadzoru odwiedzają szkołę jeszcze raz i odpowiadają na pytania nauczycieli. O tym, czy raport jest publikowany, decyduje szkoła. Sercem ewaluacji są 20 minutowe obserwacje lekcji. Liczba prowadzonych obserwacji w szkołach w Saksonii-Anhalt nie jest stała i zależy od wielkości szkoły. Zazwyczaj ewaluatorzy starają się odwiedzić każdego nauczyciela 2-3 razy. Plan obserwacji lekcji nie jest ujawniany.

Głównym skutkiem prowadzonych ewaluacji ma być ustalenie celów. Ewaluacja jest jednym z elementów zapewnienia jakości w szkole. W raporcie poewaluacyjnym są prezentowane głównie wyniki ilościowe. W Saksonii-Anhalt podkreśla się, że ewaluacja zewnętrzna musi dawać konkretne wskazówki, chronić szkołę przed piętnowaniem oraz uwzględniać cechy indywidualne szkoły. Uwarunkowania sprzyjające uzyskiwaniu sukcesu to przejrzystość obszarów i kryteriów, świadczenie wsparcia dla szkół przez inspektorów oraz postrzeganie ewaluacji jako procesu społecznego który należy przeprowadzać małymi krokami, gotowość dyrektorów na wprowadzanie zmian, przekazywanie informacji zwrotnych w sposób zrozumiały i w wymaganym czasie.

Moją uwagę przykuło zdanie, że „ewaluacja zewnętrzna nie obleje testu na wiarygodność, jeśli będzie spostrzegana jako wsparcie”. Także interesujące jest to, że w każdym zespole podczas ewaluacji jest praktyk, tj. dyrektor szkoły, który pracuje w takim samym typie szkoły, jak placówka poddawana ewaluacji. Zespoły ewaluatorów mogą liczyć od 3 do 6 osób (np. cztery osoby z instytutu oraz dwóch praktyków). Dyrektorzy wykonują te zadania nie jako dodatkowe, lecz w ramach swojego dotychczasowego zatrudnienia w szkole.

Nowa procedura ewaluacyjna w Saksonii –Anhalt wprowadza ewaluacje problemowe, w których oprócz obszarów rdzeniowych (lekcje, wyniki nauczania, zarządzanie jakością) możliwe jest wybieranie przez szkoły obszarów uznanych przez nich za istotne spośród 11 proponowanych lub nawet formułowanie własnych problemów.

Na spotkaniu podkreślano, że wśród współczesnych trendów jest dążenie do tego, aby całościowo oddziaływać na szkoły, czyli powracać do klasycznego systemu nadzoru, w którym inspektor lub wizytator spotyka się ze szkołą, aby na podstawie raportu wyznaczyć cele i zachęcić szkołę do prowadzenia ewaluacji wewnętrznej. Podkreślano również, że problemem bywa to, że po ewaluacji zewnętrznej nikt w szkole nie odnosi się do ustalonych na jej podstawie celów, a fakt, czy szkoła zrealizowała ustalone cele, czy nie, pozostaje dla szkoły bez żadnych konsekwencji. Argumentem przemawiającym za realizowaniem celów może być to, że po zwiększeniu jakości pracy lepiej będzie się pracowało w szkole. Szkoły w Saksonii-Anhalt są zobligowane do prowadzenia ewaluacji wewnętrznej, której wyniki mają posłużyć do opracowywania programów szkoły. Nie prowadzi się ewaluacji zewnętrznych w szkołach niepublicznych.

W Centrum Badań w Szkołach i Edukacji w Halle

W ostatnim dniu wizyty studyjnej uczestniczyliśmy w spotkaniu w Centrum Badań w Szkołach i Edukacji w Halle, gdzie poznaliśmy system kształcenia kadry zarządzającej i obszary związane z uzyskiwaniem kwalifikacji menadżerów - osób zarządzających szkolnictwem, doksztalaniem nauczycieli oraz na temat grupy doradczej wspierającej rozwój kadry zarządzającej i wyciągającej wnioski.

Obecny system kształcenia kadry kierowniczej trwający od 4 lat w pierwszym etapie orientacji pomaga nauczycielom zastanowić się nad tym, jak powinny być realizowane zadania na stanowisku kierowniczym w szkole. W kolejnej fazie odbywa się etap kwalifikacji, w którym nauczyciele mogą już ubiegać się o stanowiska kierownicze. Podczas pracy na takich stanowiskach nauczyciele otrzymują wsparcie polegające na dostosowaniu form do indywidualnych potrzeb w postaci np. szkół letnich, spotkań, konferencji, itp. Organizowane są także kursy, rozmowy, doradztwo. Osoba również może mieć opiekuna – mentora. Uczestnicy zaliczają umiejętności - na pierwszym etapie wszystkie, na drugim –

wybranych 7 spośród 12 modułów. Ten pierwszy etap kształcenia trwa około 2 lat. III i IV faza trwa przez cały czas pracy dyrektora. Alternatywną formą kształcenia kadry kierowniczej są studia prowadzone przez uniwersytet, który nie oferuje kadry kierowniczej dalszej opieki. Studia te zazwyczaj trwają 2 lata. Dyrektor w Saksonii-Anhalt to zawód, a kadencja jego jest bezterminowa. Kształcenie dyrektorów jest modułowe i adekwatne do typów szkół, nie daje też możliwości zmiany stanowisk na różnych szczeblach edukacji.

Z wizytą w Fundacji Augusta Hermanna Francke'go w Halle

Miłym akcentem podczas wizyty studyjnej była czwartkowa wizyta w Fundacji Augusta Hermanna Francke'go, filantropa i pedagoga. Fundacja jest odpowiedzialna za pielęgnowanie kulturalnego dziedzictwa narodowego i działa od około 300 lat. Z pomocą polskojęzycznego pracownika fundacji zwiedziliśmy m.in. zabytkową bibliotekę i muzeum Fundacji Francke'go oraz obejrzelśmy panoramę miasta ze szkolnej wieży.

Z perspektywy ...

Podczas wizyty zostaliśmy wyposażeni w wiele nowych doświadczeń być może wartych przeniesienia do naszej praktyki ewaluacyjnej oraz materiałów źródłowych związanych tematycznie z przedmiotem wizyty studyjnej. Istotne w moich oczach w systemach saksońskich jest także to, że działania podejmowane w systemach oświatowych w Saksonii i Saksonii - Anhalt wpływają na stabilność systemu edukacji poprzez stwarzanie komfortu pracy, a co zatem idzie - komfortu psychicznego osobom zarządzającym szkołami, ustabilizowanie systemu ewaluacji, w tym narzędzi i obszarów, oddzielenie nadzoru od ewaluacji, zbudowanie systemu wsparcia szkół w procesie wykorzystywania wyników ewaluacji, a także rozwój badań naukowych nad tym, jak ewaluacja funkcjonuje w szkołach. Powyższe - moim zdaniem – może być gwarantem wzrostu jakości pracy szkół.